

Денис ЮР'ЄВ

старший викладач кафедри
кримінального процесу
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна)

ЗМІНИ У СТРОКАХ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТА СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Із початку повномасштабного вторгнення стало очевидно, що значна кількість законодавчих норм не може бути ефективною і належним чином виконувати свої функції в умовах воєнного стану. Парламент ухвалив низку законодавчих змін, необхідних для того, щоб правоохоронні органи та судова система продовжували ефективно функціонувати.

Строки досудового розслідування та судового розгляду традиційно розглядаються як одна з ключових гарантій забезпечення прав і свобод учасників кримінального провадження, передусім права на справедливий суд і розгляд справи впродовж розумного строку [1]. Водночас екстремальні умови воєнного часу об'єктивно ускладнили можливість дотримання таких строків у їх класичному розумінні.

Процесуальні строки в кримінальному провадженні виконують регулятивну та гарантійну функції, забезпечуючи всебічне, повне та неупереджене дослідження обставин справ. Відповідно до ст. 219 Кримінального процесуального кодексу України, строки досудового розслідування чітко диференційовані залежно від категорії кримінального правопорушення та можуть бути продовжені виключно у визначеному законом порядку [1]. Аналогічно строки судового розгляду мають відповідати принципу розумності та забезпечувати баланс між публічними інтересами і правами особи.

До запровадження воєнного стану правове регулювання строків ґрунтувалося на відносно стабільних умовах функціонування судової системи та органів досудового розслідування. Судова практика, у тому числі практика Європейського суду з прав людини, акцентувала увагу на неприпустимості затягування провадження з боку держави та визнавала порушення розумних строків, що є підставою для порушення ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [2]. Проте воєнні дії, окупація окремих територій, руйнування інфраструктури та загроза життю учасників процесу поставили під сумнів можливість застосування довоєнних процесуальних стандартів у повному обсязі.

З урахуванням цих обставин було впроваджено спеціальні норми, спрямовані на адаптацію кримінального процесу до умов воєнного стану. Важливу роль у цьому відіграє розділ IX-1 КПК України, який передбачає особливості здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану [1]. Зокрема, законодавством передбачено можливість зупинення перебігу окремих процесуальних строків, а також спрощення процедур продовження строків досудового розслідування у випадках, коли об'єктивні обставини унеможливають своєчасне виконання процесуальних дій.

Однак вплив цих змін може мати не завжди позитивне відображення на правах та законних інтересах учасників кримінального провадження. Наприклад, надмірне або необґрунтоване продовження строків може призвести до порушення права на захист або збільшення тривалості перебування особи у статусі підозрюваного.

Тому особливого значення набуває роль слідчого судді та суду як суб'єктів контролю за дотриманням процесуальних гарантій. Саме суд повинен оцінювати обґрунтованість посилення сторони обвинувачення на воєнні обставини як підставу для зупинення чи продовження строків. Такий контроль є необхідним елементом забезпечення балансу між публічним інтересом держави та правами людини.

Проблемним залишається й питання судового розгляду кримінальних проваджень у розумні строки. Державна судова адміністрація розробила порядок проведення судового засідання за участі сторін за допомогою відеозв'язку і, відповідно, поза межами приміщення суду. Було передбачене використання засобів, що забезпечують проведення судових засідань в режимі відеозв'язку. Цей механізм проведення судових засідань в дистанційному форматі допоміг нормалізувати здійснення правосуддя раніше в умовах карантину. Однак, як показує практика, умови воєнного стану не дають реалізувати права осіб на розгляд їх справи судом з огляду на планові та аварійні відключення електроенергії [3].

Отже, зміни у строках досудового розслідування та судового розгляду в умовах воєнного стану є вимушеним, але обґрунтованим кроком. Вони мають на меті забезпечити адаптацію кримінального процесу до надзвичайних умов, зберігаючи при цьому його фундаментальні принципи. Водночас подальше вдосконалення правового регулювання строків потребує врахування судової практики та наукових напрацювань з метою мінімізації ризиків порушення прав учасників кримінального провадження.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 1 серп. 2025 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 08.01.2026).

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 : станом на 1 серп. 2021 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 08.02.2026).

3. Davydenko P. O., Ukolova V. O., Ukolova Y. O. Features of the activities of the judicial system under the conditions of martial law. *Juridical scientific and electronic journal*. 2022. № 12. С. 84–87. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-12/15> (дата звернення: 08.02.2026).

Олександр БОРОДІН

ад'юнкт кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна)

НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ, ЩО ВЧИНЯЄТЬСЯ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Жодне кримінальне провадження за фактом вчинення торгівлі людьми в умовах збройних конфліктів не може бути доведеним до обвинувального вироку без проведення відповідного комплексу негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД). Це зумовлює надання теоретичних та практичних рекомендацій стосовно реалізації зазначених процесуальних дій.

Для початку звернемося до публікації А. А. Ковалю, у якій автор, проаналізувавши норми кримінального процесуального законодавства ФРН, Республіки Франція та Італійської Республіки, виокремив наступні різновиди негласних слідчих дій і розшукових заходів, як-от: «...1) негласне спостереження за конкретною особою, транспортним засобом, певним місцем, приміщенням, ділянкою місцевості); 2) негласні дії, які пов'язані з проникненням у публічно недоступні місця (негласний огляд або обшук приміщень, ділянок місцевості, салонів автомобілів, отримання зразків, вилучення та наукове дослідження предметів і документів, зняття інформації з електронних носіїв тощо); 3) негласні дії, що пов'язані з приватним спілкуванням (контроль за листуванням, перехоплення повідомлень, зняття інформації з каналів зв'язку, різноманітні форми контролю технічних засобів зв'язку, зокрема встановлення місцезнаходження радіоелектронного засобу тощо); 4) негласні дії, що пов'язані з використанням у розслідуванні злочину конфіденційного співробітництва (отримання конфіденційної інформації, контроль за вчиненням злочину, негласне вилучення зразків, використання спеціальних служб тощо)» [2, с. 36]. Як бачимо, в зарубіжних країнах НСРД реалізуються у різних формах. Наразі наголошуємо, що у зазначених країнах втручання у приватне спілкування та забезпечення особистої безпеки осіб, а також їх конфіденційності, є обов'язковою умовою для здійснення вказаної процесуальної діяльності під час розслідування кримінальних правопорушень.

У свою чергу, О. М. Сало, здійснивши детальний аналіз законодавства зарубіжних країн, визначив, що, для прикладу, законодавство держав Південної та Північної Америки (Аргентинська Республіка, Федеративна Республіка Бразилія, Сполучені Штати Америки) закріплює досить широкі повноваження керівника підрозділу поліції (кримінальної поліції) під час здійснення «негласного розслідування». А вже законодавство держав Європейського Союзу (Австрія, Великобританія, Португалія, Федеративна Республіка Німеччина, Чеська Республіка, Французька Республіка), як вказує автор, виокремило провідну роль керівника